

Extras din Anton Golopentia, OPERE COMPLETE, Vol. II.
Statistica, demografie si Geopolitica. Editie alcatuita si
adnotata de Sanda Golopentia. Introducere de Vladimir
Trebici. Editura Enciclopedica, Edituta Univers Enciclopedic,
1999. Vezi adnotarea Sandei Golopentia la finalul textului.

POPULAȚIA EVREIASCĂ A ȚĂRII ÎN LUMINA RECENSĂMÂNTULUI DIN 1930

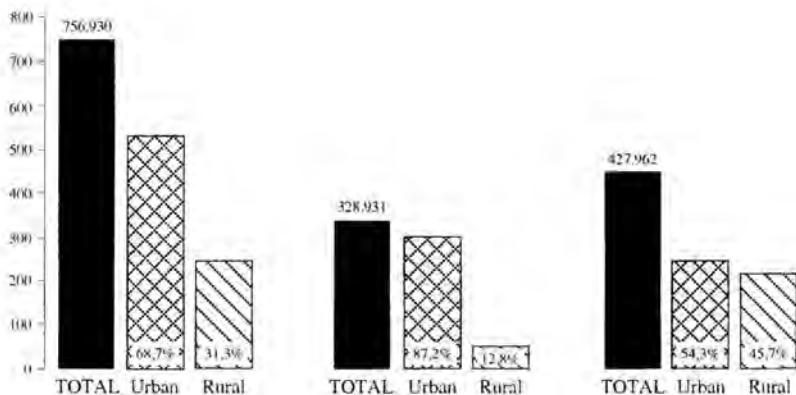
Situată de la 1930. Ultimul recensământ a arătat că numărul locuitorilor de religie mozaică ai țării era, la 30 decembrie 1930, de 756.930, ceea ce reprezenta 4,2% din totalul populației țării. Din populația de religie mozaică, peste două treimi (68,7%) erau așezate în orașe, iar ceva mai puțin decât o treime la țară.

În mediul rural, locuitorii de religie mozaică, în număr de 236.926, reprezentau 1,6% din totalul populației. Dimpotrivă, în mediul urban, cei 520.004 locuitori de religie mozaică reprezentau 3,6% din totalul populației. Fiind în mai mare măsură așezăți în orașe decât românii și cele mai multe neamuri, din care trăiesc pe teritoriul României fragmente, evreii constituie deci, în România cu deosebire, o problemă a orașelor.

Populația de religie mozaică a țării este aglomerată în unele regiuni ale țării. Din masa totală a populației de religie mozaică a României mai mult de un sfert trăia în Basarabia (27,3%), peste o cincime în Moldova (21,4%), câte o optime în Crișana-Maramureș, Bucovina și Muntenia (respectiv 12,9%, 12,4% și 12,3%), o zecime în Transilvania (10,8%); în schimb Banatul, Dobrogea și Oltenia nu însumau împreună decât o treizecime din această masă (cu respectiv 1,9%, 0,5% și 0,5%).

Procentul deținut de mozaici în populația diferitelor provincii ale țării este următorul: 10,9% în Bucovina, 7,2% în Basarabia, 7,0% în Crișana și Maramureș, 6,7% în Moldova, 2,5% în Transilvania, 2,3% în Muntenia și numai 1,5% în Banat, 0,5% în Dobrogea și 0,2% în Oltenia. În populația totală a țării masa evreilor reprezintă 4,2%.

Se poate spune, în consecință, că problema evreiască este în România întâi de toate o problemă a provinciilor de la nordul și răsăritul țării: a Bucovinei, a Basarabiei, a Crișanei-Maramureșului și a Moldovei.

*Distribuția pe medii a populației de religie mozaică
Recensământul 1930*

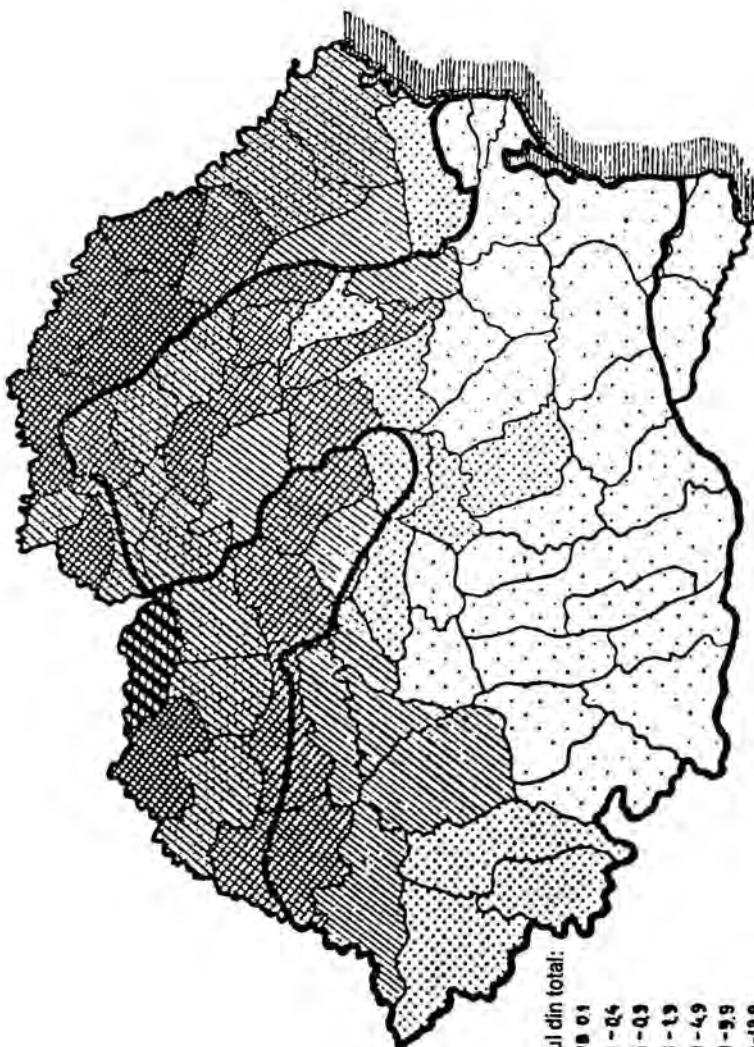
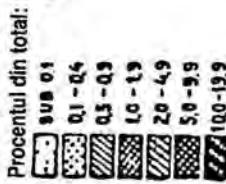
Privind distribuția pe medii a populației de religie mozaică din provinciile țării, constatăm că în acele provincii, în care populația evreiască este infiltrată în mai mică măsură, în Muntenia, Oltenia, Dobrogea și Banat, peste 85% dintre mozaicii regiunii se găsesc în orașe (98,8% în Muntenia, 94,8 în Oltenia, 94,1% în Dobrogea). În Moldova și Banat peste 80% din populația evreiască trăiește în orașe (86% respectiv 85,9%), iar în Bucovina aproape trei sferturi (73,9%). Numai în Transilvania și în Crișana-Maramureș populația de religie mozaică este aproape tot atât de numeroasă în sate ca în orașe (57% în orașe în întăia, 54,8% în a doua). Basarabia, în care evreii rurali precumpără cu puțin (48,0% în orașe, 52,0% la țară), face excepție.

Importanța populației mozaice este deci îngrijorător de mare în mediul urban al unora dintre provinciile țării și însemnată în mediul lor rural; considerabilă în mediul urban al celoralte și dispărțită în mediul lor rural. Astfel, mozaicii reprezintă 30,2% din populația urbană și 3,9% din populația rurală a Bucovinei, 26,8% din populația urbană și 4,3% din populația rurală a Basarabiei, 23,6% respectiv 19,3% din populația urbană și 1,2% respectiv 3,9% din populația rurală a Moldovei și Crișanei-Maramureșului. În populația urbană a Transilvaniei, Munteniei și Banatului mozaicii reprezintă 8,9%, respectiv 8,4% și 7,2%, iar în populația lor rurală respectiv 1,3%, mai puțin de 0,1% din 0,3%. În Dobrogea și Oltenia mozaicii reprezintă numai 1,9% respectiv 1,7% din populația urbană și mai puțin de 0,1% din populația rurală a provinciei.

Cartogramele Institutului Central de Statistică arată, pe județe, deosebit, importanța populației de religie mozaică a țării în mediul rural și în mediul urban, evidențiind acest fapt. Chiar și în județele din provinciile de miazăzi ale țării unde, în mediul rural, locitorii de religie mozaică sunt aproape inexistenți,

Importanța procentuală a populației de religie mozaică în mediul rural pe județe

Recensământul 1930

aceştia dețin procente apreciabile în populația urbană. E suficient să atragem atenția asupra situației județelor Ilfov, Brăila, Dolj, Prahova și Râmnicul Sărat.

În concluzie, se poate spune că evreii constituie în România o problemă a mediului urban și a provinciilor de la nordul și răsăritul țării. În provinciile din urmă, mozaicii reprezintă între un sfert și jumătate din populația urbană, atingând și în mediul rural cote între o zecime și o cincime din totalul populației. În provinciile de la sudul țării, mozaicii dețin procente de până la o optime din totalul populației numai în orașele mari (București), fiind proporțional puțini în orașele mici și aproape inexistenti la țară.

Măsura în care evreii din România au căutat și au ajuns să se asimileze românilor sau minorităților din România, poate fi cunoscută prin compararea datelor recensământului 1930, privitoare la religia populației, cu datele arătând limba maternă a populației și neamurile drept ale căror membri s-au declarat locuitorii țării. Într-adevăr, numai 96,2% din locuitorii de religie mozaică s-au declarat a fi de neam evreu, 3,8% socotindu-se unguri, germani, români.

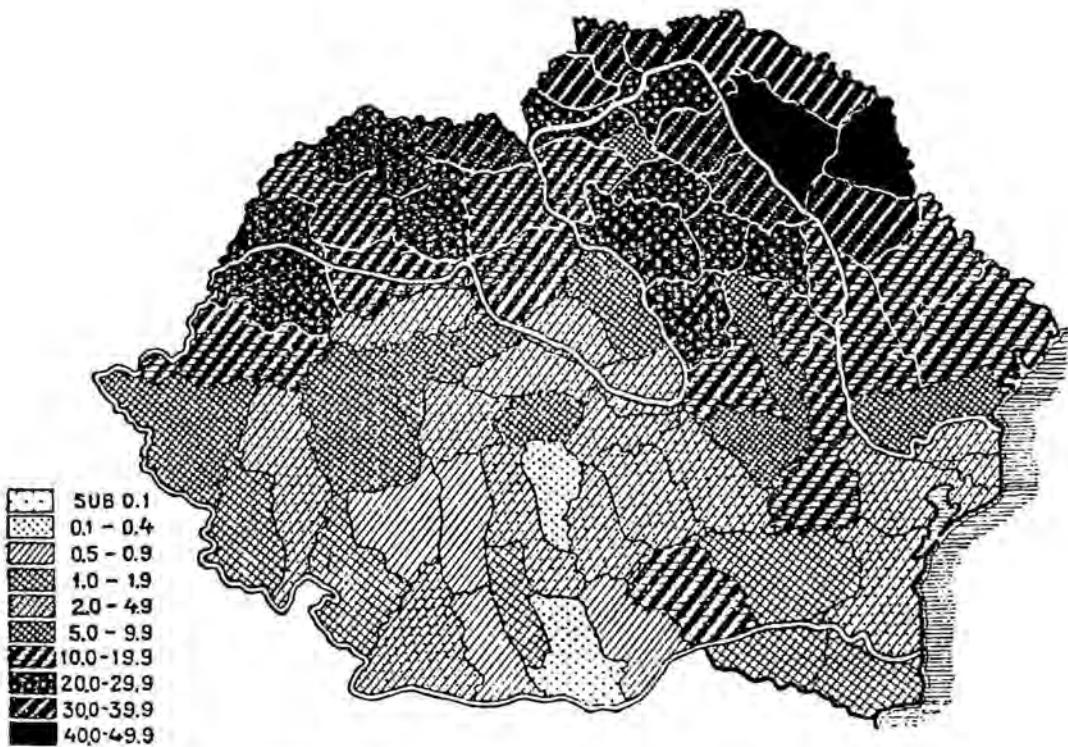
Idișul l-au arătat ca limba lor maternă numai 68,5% din locuitorii de religie mozaică ai țării, restul de aproape o treime aflându-se pe întâia treaptă a oricărei tentative de asimilare la un alt popor: părăsirea limbii poporului propriu.

Structura profesională a evreilor din România la 1930 poate fi cunoscută cu ajutorul datelor din volumul V al rezultatelor recensământului de la 1930. Cum aceste rezultate pun în corelație profesiunea cu neamul, nu putem cunoaște cu ajutorul lor situația în profesiune decât a unui procent de 96,2% din masa totală a populației de religie mozaică a țării. Importanța acestei populații în diferitele clase profesionale este deci mai mare decât cea arătată în limita celor 3,8% evrei ce s-au declarat de alt neam.

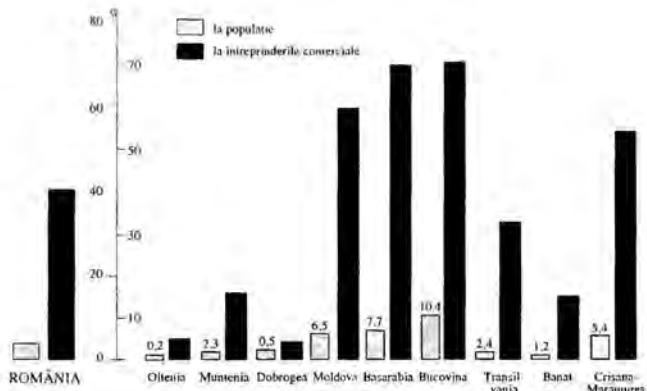
Cum categoria evreilor ce năzuiesc să se asimileze altor popoare este constituită, în genere, din fruntași, importanța socială a acestei categorii întrece importanța ei procentuală.

Potrivit constatărilor recensământului din 1930, populația care s-a declarat de neam evreu trăia în proporție de 36,5% din comerț și 28,1% din industrie. Mai bine de o treime a ei își trăgea, deci, sursa de trai din comerț și aproape o altă treime din industrie. Evreii nu lipsesc în nici o clasă profesională, 6,3% dintre ei fiind în agricultură, 5,1% în instituții publice, 3,5% în credit și reprezentanțe, iar alți 3,0% în exploatarea subsolului, transporturi. Merită a fi semnalată importanța claselor profesionale, „*diverse*“ (14,5%) și „*Nedeclarati*“ (3,1%) pentru populația care s-a declarat de neam evreu.

În mediul rural populația care s-a declarat de neam evreiesc din comerț atinge chiar două cincimi (39,8%). Dimpotrivă în mediul urban numai un sfert (24,3%); din exploatarea solului trăind aproape o cincime din această populație (16,7%). Dimpotrivă în mediul urban își au sursa de venit în industrie aproape o

*Importanța procentuală a populației de religie mozaică în mediul urban pe județe
Recensământul 1930*

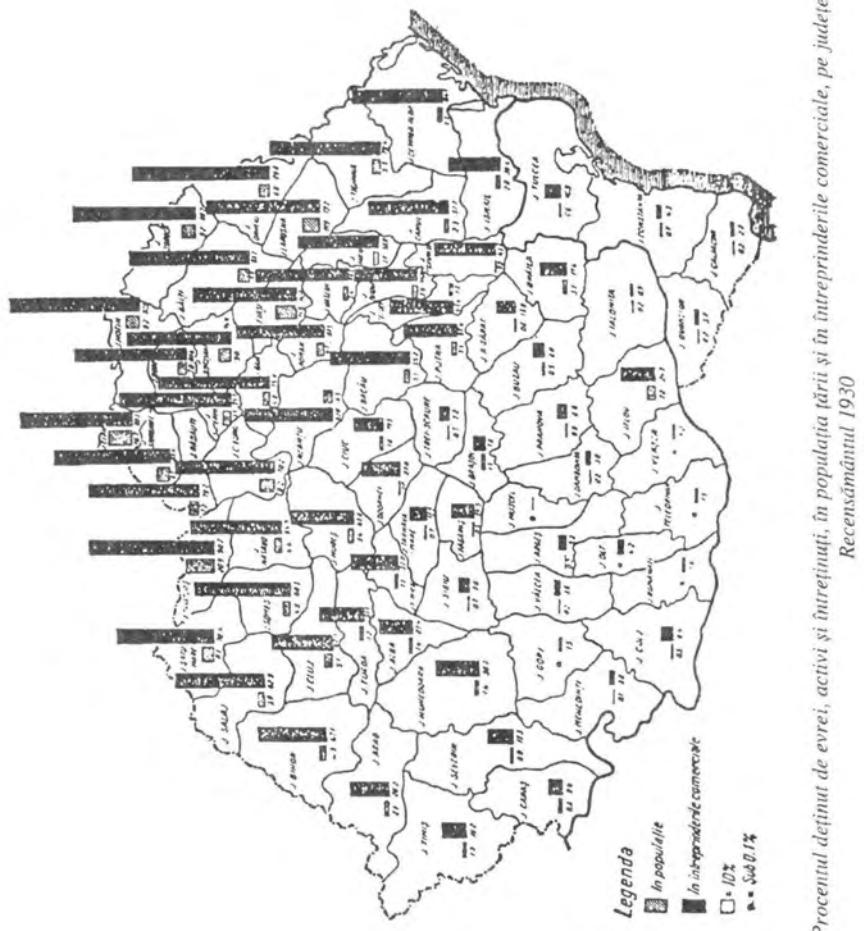

Procentul deținut de evrei în populația țării și în întreprinderile comerciale (activi și întreținuți)
Recensământul 1930

treime (29,7%) din locuitorii ce s-au declarat de neam evreiesc, iar în comerț 35,0%; din agricultură neîntrăind decât 1,4%.

În structura profesională a țării, populația ce s-a declarat de neam evreiesc, deși nu reprezintă decât 4,0% din populația activă și întreținută, reprezintă totuși, datorită faptului că masa mare a românilor trăiește din exploatarea solului și din salariul primit de la instituții publice, 40,3% din populația activă și întreținută în comerț, 28,8% din populația activă și întreținută în credit și reprezentanțe, 13,0% din populația activă și întreținută în industrie. În exploatarea solului, în schimb această populație reprezintă numai 0,3%. Semnificativ este faptul că procentul deținut de evrei din totalul populației active și întreținute în comerț este aproape identic în mediul rural și în mediul urban (39,9% respectiv 40,5%). Se vădește, astfel, că ocupația principală a evreilor din țară este comerțul, în care ei dețin o importanță de zece ori mai mare decât în populația țării. O mențiune deosebită merită faptul că din populația ce s-a declarat de neam evreu, activă și întreținută, s-a recrutat procentul ridicat de 22,3% din „Nedeclarati“, adică din recenziții care s-au eschivat de la declarația profesiunii lor sau au dat declarații nelămurite.

Măsura în care populația care s-a declarat a fi de neam evreiesc domină posturile de comandă ale vieții economice românești se evidențiază cu ușurință, dacă privim importanța ce le revine evreilor în comerțul din diferitele provincii ale țării. Putem constata astfel că în Bucovina 79,3%, iar în Basarabia 77,4% din populația trăind din comerț (activi și întreținuți) declarase a fi de neam evreiesc. În mediul rural al Basarabiei această participare se ridică chiar la 80,2%; iar în orașele Bucovinei la 81,4%. În orașele Moldovei ea reprezintă 66,2%, în satele Moldovei 41,8%.

Modificările ce s-au produs între 1930—1940. În cei zece ani din urmă cifra populației mozaice a țării s-a modificat prea puțin prin spor natural (diferența între nașteri și morți) și mai mult prin migrațiuni (diferența între imigrați și emigrați).

Populația de neam evreiesc prezintă un număr redus de nașteri; diferența dintre morți și nașteri s-a soldat, în cazul ei, în intervalul 29 decembrie 1930—1 ianuarie 1940, cu sporul minim de numai 6.786 suflete. Numai în provinciile cu o populație rurală evreiască considerabilă, adică în Crișana-Maramureș, Transilvania, Moldova și Basarabia, cifra evreilor a sporit prin excedentul natural cu cifre variind între 1.141 (Basarabia), și 5.661 (Crișana-Maramureș). În provinciile unde, dimpotrivă, evreii trăiesc precumpărinator în orașe sau în condiții urbane, chiar și când sunt la țară, în Muntenia, Oltenia, Banat, Dobrogea și, la fel, în Bucovina, cifra populației evreiești a scăzut, în urma precumpărării [morților] asupra nașterilor cu cifre variind între 2.780 (Bucovina) și 135 (Dobrogea) suflete. În comparație cu românii, care au sporit în același interval cu 11,8% din cifra lor de la 1930, sporul evreilor de numai 0,9% din cifra de la 1930, este de zece ori mai mic.

Modificarea cifrei populației evreiești a țării în intervalul 1930—1940 prin migrațiuni nu este cunoscută cu exactitate, datorită faptului că, deosebit de imigrările și emigrările făcute cu formele legale, au mai intervenit și imigrări clandestine. Potrivit statisticii migrațiunilor ținută de Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, în intervalul 1930—1939 emigrările de evrei cetăteni români au fost de 5 ori mai intense decât imigrările, imigrând în țară 1.750 și emigrând 9.647 evrei cetăteni români.

Numărul evreilor necetăteni români așezăți temporar în țară nu este cunoscut, deoarece cifra intrărilor și ieșirilor de străini nu se stabilește decât în raport cu țara de proveniență, respectiv de destinație. Masa totală a străinilor intrați în țară în intervalul 1931—1939 înregistrați cîfrează 27.946 suflete, iar masa totală a străinilor ieșiți din țară în același interval cîfrează 38.876.

Cu privire la evreii intrați în țară clandestin, lipsesc indicațiile. Înținând în seamă cifra evreilor cetăteni români repatriați și cifra străinilor intrați în România în intervalul 1931—1939, pe de o parte, și pe de alta, tendința de emigrare a evreilor în România, ce se acuză în acest interval, putem evalua că cifra evreilor imigrați clandestin nu depășește ordinul zecilor de mii.

În concluzie, se poate socoti că evreii din România n-au sporit în intervalul 1930—1940 cu o cifră care să intreacă 50.000 dacă ținem în seamă toți factorii enumerați mai sus.

Situatia de după detașările de teritorii. Prin detașările de teritorii din 1940, România a pierdut în întregime, respectiv în parte, toate regiunile în care este aglomerată populația de religie mozaică.

Din populația de religie mozaică de la 1930 de 756.930 persoane, România a pierdut în urma detașărilor de teritorii 427.962 persoane, adică 56,5 la sută și anume 278.943 prin ocuparea de către U.R.S.S. a Basarabiei, Bucovinei de Nord și a regiunii Herța din Dorohoi, 148.273 prin atribuirea părții de nord a Crișanei-Maramureșului, respectiv a Transilvaniei către Ungaria și 846 prin cedarea Cadrilaterului.

Între frontierele actuale ale României nu se găseau în 1930 decât 328.968 persoane de religie mozaică. Din acestea, aproape jumătate (48,7%) se găsesc în Moldova, mai mult de un sfert în Muntenia (28,6%), București adăpostind 81,2% din populația mozaică a Munteniei și 23,3% din populația mozaică a țării.

În urma detașărilor de teritorii, importanța procentuală a populației de neam evreiesc în diferitele clase profesionale a scăzut. Mai vădită este această scădere în comerț. La 1930, populația de neam evreiesc de pe teritoriul actual al țării reprezenta 27,3% din totalul populației active și întreținute în comerț, iar în industrie 7,5% din totalul populației active și întreținute.

Cifra exactă a evreilor de pe teritoriul rămas va putea fi cunoscută de abia în urma numărătorii speciale a evreilor ce va fi întocmită cu prilejul Recensământului General al României ce se pregătește.

Cu acest prilej se va putea constata atât rezultatul exact al imigrărilor și emigrărilor, cât și măsura în care evreii recenziți la 1930 în teritoriile detașate, dar trecuți ulterior în teritoriul rămas, se adaugă populației României trunchiate.

POPULAȚIA EVREIASCĂ A ȚĂRII ÎN LUMINA RECENSĂMÂNTULUI DIN 1930

Republicat în Institutul Central de Statistică. *Recensământul României din 1941*, București, 1941, p. 241–251. Fără grafice și hărți, articolul apăruse anterior în „Porunca vremii” X (1941), nr. 1900 (22 martie), p. 4, 5. În titlu, cuvântul *evreiască* apare în grafia *evreească*.

În legătură cu volumul *Recensământul României din 1941*, vezi adnotările și comentariile la articolul *Structura socială a României*.

Articolul apare în partea a II-a a volumului, intitulată *Vechile catagrafii și recensăminte din trecut*. Am prezentat conținutul acesteia în adnotările la articolul *Recensământul românesc din 1930 văzut de statisticieni germani*.

La cererea Mareșalului Antonescu, temele Recensământului General din 1941 fuseseră largite. Ele au cuprins, alături de efectuarea unui recensământ agricol sistematic, și recensăminte speciale cu privire la refugiați și la populația etnică evreiască. Vezi articolul *Activitatea Institutului [Central de Statistică] în 1941–1942*, punctul 4.

După instaurarea regimului legionar, directorul I.C.S., Sabin Manuilă, fusese acuzat că a efectuat în mod tendențios recensământul din 1930 (ale căruia rezultate tocmai fuseseră publicate), nedând cifrele exacte cu privire la populația evreiască. În câteva din declarațiile date în închisoare în cursul anchetei, A.G. a evocat acest moment, care se leagă îndeaproape de scrierea articolului de față și de motivele care au determinat-o. Astfel, în declarația din 16.III.1950, el scria: „Am lucrat întâi, în vara 1940, alături de el [Sabin Manuilă] la stabilirea documentării în problema transilvană, în epoca ce s-a încheiat cu arbitrajul de la Viena. În toamna 1940, când se afla în panică de pe urma faptului că era socotit filosemit, ca unul ce ar fi redus la jumătate cifra evreilor din țară prin recensământul de la 1930, i-am ținut adeseori tovărășie în biroul lui de la Ministerul Coordonării, spre a-l ajuta să-și păstreze cumpătul“ (Arhivele S.R.I., Dos. 40.002, vol. 113, f. 473–494 ms). La fel, în declarația din 10.XI.1950, A.G. notează: „După instaurarea regimului legionar, i-am arătat [lui S. Manuilă] devotamentul, pe care ajunsem să-l simt pentru el. Rău văzut de legionari și de cercurile de dreapta, pentru că se zicea că a ascuns cifra reală a populației evreiești, își simțea viața în primejdie și era incapabil de a munci. Am stat cu el câteva ceasuri, în fiecare zi, discutând probleme, planuri de lucru, spre a-i abate gândurile de la temerile care-l paralizau“ (Arhivele S.R.I., Dos. 40.002, vol. 111, f. 195–203 ms). Sabin Manuila va cădea la pat în februarie 1941 și A.G. îi va ține locul până la reînsănătoșire.

În primăvara 1943, cu prilejul lucrărilor de identificare a românilor de pește Bug, A.G. va duce o sumă importantă „evreilor din ghetto-ul de la Golta“

(A.G. *Declarație*, 17-18.V.1950, Arhivele S.R.I., Dos. 40.002, vol. 111, f. 69-73 ms.). Cf. și declarația din 28.IV.1951, unde, vorbind despre talentul fotograf Aurel Bauh, care i-a fost un colaborator apropiat, A.G. scria: „L-am cunoscut în 1939, când ne-a însoțit la [Făgăraș] într-o cercetare monografică a Institutului Social Român. Am rămas în relații, fiindcă priceperea lui în a ilustra problemele cercetate pe teren și arta fotografiilor lui mi-au impus. În 1943, prin februarie, m-a rugat să duc o sumă mai mare evreilor din gheto de la Golta, printre care se găsea cununatul său“ (Arhivele S.R.I., Dos. 40.002, vol. 111, f. 291-294).

Din același an 1943 datează o altă inițiativă a lui S. Manuila, pe care A.G. o evocă tot în declarația din 16.III.1950 amintită mai sus: „În anul 1943 s-a produs, pe cât mi-am dat seama, și apropierea Doctorului Manuila de Partidul Național-Tărănesc. D. Maniu s-a mutat la cununatul său, avocatul Leucuția, care locuia în aceeași casă cu el și l-a masa la el. În 1944 D. Maniu s-a evacuat în vila de la Snagov a doctorului Manuila. Atunci acesta a devenit unul din negoziatorii prin care Partidul Național-Tărănesc discuta cu celelalte partide coaliția, care a dus la 23 august [19]44. Având acces și la Mareșalul Antonescu [care a definit nu o dată sarcini de anvergură pentru I.C.S., cum ar fi recensământul populației, agricol și al minorității evreiesc din 1941, recensământul populației și exploatarilor agricole din Bucovina de Nord și Basarabia de la sfârșitul aceluiși an, identificarea românilor de dincolo de Bug etc., S.G.], a înlesnit atunci unele măsuri propuse de partide, precum a fost readucerea în țară a evreilor deportați în „Transnistria“, urmărită de Partidul Comunist, și ameliorarea regimului sectelor, sprijinite înainte de război din Statele Unite“.

În sfârșit, în cadrul aceleiași declarații din 16.III.1950, A.G. evocă un alt moment de natură să clarifice atitudinea directorului I.C.S. în problema generală pe care o urmărim: „Când [S. Manuila] a fost numit Subsecretar de Stat, ca național-țărănist, în al doilea guvern Sănătescu, în octombrie [1944], mi-a oferit să-i fiu Secretar General, spunându-mi că sunt colaboratorul cu care se înțelege mai bine. Am refuzat și verbal și printr-o scrisoare, arătându-i că nu vreau să intru în politică și că doresc să-mi folosesc răgazurile pentru a-mi pregăti cariera științifică. A fost mâhnit de această retragere de lângă el. Mi-a cerut atunci să-i fac serviciul de a duce la îndeplinire totuși un plan, pe care-l elaborase el cu cununatul său, pe atunci Ministrul al Industriei. Să accept să fiu Comisarul Guvernului pentru lichidarea fostului Minister al Românizării, care ținea de Industrie și era tărăganată de titular. Spre a nu-l mâhnii mai mult, am acceptat și am repartizat funcționarii, serviciile și lucrările, în decurs de 15 zile și trecut prin legea de desființare localul cu inventarul, pe seama Subsecretariatului doctorului Manuila“.